

Siyasal Parti Mensuplarının Erdoğan Algısı

MEDAİM YANIK

- **AK Parti mensuplarının zihnindeki R. Tayyip Erdoğan algısının temel unsurları nelerdir?**
 - **CHP, MHP ve HDP mensupları nasıl bir Erdoğan algısına sahiptir?**
- **Siyasal parti mensupları Erdoğan'ın nasıl bir cumhurbaşkanı olacağını öngörmektedirler?**

GİRİŞ

Halk tarafından 12. Cumhurbaşkanı seçilen Recep Tayyip Erdoğan, Türkiye siyasal hayatının en etkili aktörlerinden biridir. Erdoğan, siyaset sahnesinde olduğu günden beri giderek artan bir şekilde siyaset yapma biçimi ve kişilik özellikleri açısından yoğun tartışmalara konu olmaktadır. Erdoğan AK Parti mensupları ve AK Parti'ye oy verenler açısından oldukça olumlu özellikler atfedilerek sevilirken, muhalefet partileri mensupları açısından ise olumsuz özellikler atfedilerek bir "Erdoğan karşıtlığı" inşa edilmektedir.

Bu çalışmada, Erdoğan'a yönelik parti mensuplarının algılarını analiz edebilmek için "odak grup" görüşmeleri yapılmıştır. Odak grup yöntemi, bilgi edinebilmek için katılımcılar arasındaki iletişimi kullanan bir grup mülakatı biçimidir. Grup mülakatından farklı olarak, her katılımcıya soru yöneltilip cevap alınması yerine, tüm grubun birbiriyle iletişime geçmesi, sorular sorması, anekdotlar anlatması, konuşması ve birbirlerinin görüşlerine yorumlar yapması teşvik edilir. Bu yöntemle katılımcıların yalnız fikirleri değil, ne şekilde düşündükleri ve niçin o şekilde düşündükleri de öğrenilir. Bu yöntemin esas amacı, araştırmacının bir dizi açık

uçlu sorusunun, bire bir mülakatta ortaya çıkamayacak şekilde grup içerisinde cevaplanmasına, tartışılmasına, bazen umulmadık şekilde farklı fikirler doğmasına yol açmaktır. Bu yöntemde, çalışmanın içeriğine bağlı olarak homojen ve heterojen gruplar oluşturulabilir.

Araştırma kapsamında üç odak grup görüşmesi, Cumhurbaşkanlığı seçimlerinden önce, Temmuz ayında yapılmıştır. Yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak, Türkiye'de yaşayan 22-60 yaşları arasında, iktidar partisi (AK Parti) ve muhalefet partileri (CHP, MHP ve HDP) teşkilatlarından kişiler ile homojen gruplar oluşturularak görüşmeler yapılmıştır. 6-8'er kişiden oluşan gruplarda, yaş ve cinsiyetin de eşit dağılımına dikkat edilmiştir. Katılımcılara ulaşmak için, kartopu örnekleme tekniğinden faydalanılmıştır. Yapılan bireysel grup görüşmeleri metin analizi tekniği ile incelenmiştir. Görüşme metinleri birçok kez derinlemesine okunup, analiz edildikten sonra, çeşitli temalara ulaşılmıştır.

AK PARTİ MENSUPLARININ ERDOĞAN ALGISI

Erdoğan'ı destekleyen AK Parti teşkilatlarında görev alan katılımcılarla yapılan iki odak grubu görüşmesi

Medaim YANIK

İstanbul Tıp Fakültesi mezunu olan Medaim Yanık, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nde psikiyatri uzmanlığını tamamladı. 2005-2009 yılları arasında Bakırköy Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hastanesi'nde başhekimlik yaptı. 2009 yılından beri İstanbul Şehir Üniversitesi Psikoloji Bölümü öğretim üyesidir. Çalışma alanları arasında kültür, aile, travma ve siyaset psikolojisi bulunmaktadır. SETA İstanbul'da Genel Koordinatör yardımcısıdır.

sonucunda Erdoğan algısıyla ilgili dört ana temanın ortaya çıktığını söylemek mümkündür: (1) Erdoğan'a duygusal bağlanma, (2) Erdoğan'ın siyasi kişilik özelliklerine ilişkin bir beğeni, (3) Erdoğan'ın dava adamı olarak telakki edilmesi ve (4) Erdoğan'ın farklı bir cumhurbaşkanı olacağı beklentisi.

Duygusal Bağlanma

Erdoğan'ı destekleyen katılımcıların Erdoğan'la birincil ilişkisi "bağlanma" şeklindedir. Bağlanma, iki kişi arasındaki ilişkinin duygusal, yakın ve özel olmasına gönderimde bulunur. Katılımcılardan Erdoğan'ı destekleyenler, onu çok sevdiklerini ve kendilerini Erdoğan ile birlikte güvende hissettiklerini ifade etmişlerdir. Öyle ki bazı katılımcılar Erdoğan'ın çeşitli konulardaki konuşmalarını dinlerken ağladıklarını dahi belirtmişlerdir. Katılımcıların gözünde Erdoğan, "halkını kucaklayan, sahiplenen ve savunan bir lider" olarak konumlandırılmaktadır. Erdoğan, onlara göre "yıllardır sesi kısılanların, ezilenlerin, mağdur edilenlerin" savunuculuğunu yapmaktadır.

Erdoğan'ı destekleyen katılımcılar, Erdoğan'ın sadece Türkiye'deki mazlumların değil, aynı zamanda dünyadaki mazlumların da lideri olduğuna, sadece Türk milleti için değil dünya milletleri için de umut vaat ettiğine inanmaktadırlar. Katılımcılar, Erdoğan'ın ezilenleri savunmasından ve haksızlıklara boyun eğmemesinden dolayı bazı güçleri rahatsız ettiğini ve bu güçlerin Erdoğan'a zarar vermeye çalıştığını, bu durumdan da çok büyük üzüntü duyduklarını ve onun için endişeli olduklarını ifade etmektedirler. AK Partili üniversite mezunu genç bu konuyu şu şekilde vurgulamıştır: "Müslümanlar için Erdoğan umut olarak algılanıyor. Gazzeli bir arkadaşım her gece onu dinleyerek uyuduğunu söyledi. Onlar için de çok büyük bir umut kaynağı Erdoğan."

Bütün bunları dikkate alarak, Erdoğan'ı destekleyen katılımcıların Erdoğan'a karşı duygusal bağlanma geliştirdiklerini, Erdoğan'ın varlığında kendilerini huzurlu ve güçlü hissettiklerini, Erdoğan'ın olmaması ihtimalinden de endişe ve üzüntü duyduklarını belirtmek mümkündür. Erdoğan'ın cumhurbaşkanı seçil-

mesi halinde AK Parti'den ayrılmasına karşı "yas yasadıkları" söylenebilir. AK Partili lise mezunu bir genç bu konuyu şu şekilde dile getirmektedir:

"Başbakanımız Erdoğan bir gün Sultanahmet'teki teşkilat iftarımıza habersizce çıkageldi. Artık üst düzey bir protokolde olacağı için böyle sürprizlerle karşılaşamayacağız diye üzülüyorum. Ama bizim onu sevdiğimizi hisseder ve gelir diye umuyorum".

Siyasi Kişilik Özellikleri

Erdoğan'ı destekleyen katılımcıların gözündeki en belirgin özellik, Erdoğan'ın "güvenilir ve samimi" bulunmasıdır. Katılımcılar, Erdoğan'ın "güvenilir olmasının" kurgulanmadığını, doğasından geldiğini ve onu diğer siyasetçilerden ayırdığını düşünmektedirler. Katılımcıların birçoğu bu konudaki görüşlerini birbirine yakın cümle kalıplarıyla dile getirirse de, Erdoğan'ın samimiyetini teşbihler üzerinden anlatan AK Partili kadın katılımcının ifadeleri dikkat çekicidir: "Siyasetçiler kurgulanmış insanlar, ses sanatçıları gibi. Tayyip Bey ise yapaylıktan öte, zanaatkarca siyaset yapıyor. Yaptığı işle kendisi arasında bir ilişki kuruyor. Tiyatrocu gibi davranmıyor. Kurgulanmış değil, gayet doğal".

Erdoğan'ı destekleyen katılımcılar Erdoğan'ın sosyal ve siyasal hayatındaki söylem ve davranışlarını "samimi" bulduklarını ifade etmişlerdir. Bu samimiyetin göstergesi Erdoğan'ın halka dokunabilmesi ve onlarla kolay iletişim kurabilmesidir. Küçük hikayeler üzerinden Erdoğan'ı anlatan katılımcılar, onun "bir çocuğun başını okşamasını", "haber vermeden iftarlara katılmasını", "yaşlıların halini hatırını sormasını" onun samimiyetinin göstergesi olarak kodlamaktadırlar.

Erdoğan'ı destekleyen katılımcıların onunla ilgili belki de tek eleştirileri, çevresinde "çıkarıcı ve güven vermeyen" bazı insanların olduğunu düşünmeleridir. Onlara göre Erdoğan kendisine zarar verme ihtimali olan bazı kişileri vefa ve güven duygusuyla yanında tutmaya devam etmektedir.

Dava Adamlığı

Erdoğan'ı destekleyen katılımcılar, Erdoğan'ın bir davası olduğunu ve bu amaçla siyaset yaptığını düşünmektedir. Onların gözünde Erdoğan'ın karşılaştığı zor-

luklara rağmen hâlâ siyasette olmasının tek sebebi bu davadır. Erdoğan, diğer siyasetçilerden farklı olarak “davası uğrunda mücadele eden ve her türlü zorluğa göğüs geren bir lider” olarak kodlanmaktadır. AK Parti’ye oy veren genç bir katılımcı bu durumu şu şekilde ifade etmektedir: “Ortada bir dava var. Bayrağı taşıyacak birine ihtiyaç var. Diyarbakır mitinginde sesi kısılmıştı, konuşamıyordu. Ben olsam çıkmazdım. Ama onu mitingde dinlerken çok duygulandım, gözlerim doldu. Savaşan biri var orada, bir kahraman var”.

Dava adamlığı algısı Erdoğan’ın katılımcıların gözünde koşulsuz bir güven kazanmasını sağlayan önemli unsurlardan biridir. Katılımcılar Erdoğan’ın davasından ayrılmayacağı ve amacından sapmayacağı yönünde güçlü bir kanaate sahipler. 17 Aralık operasyonu ile ilgili çıkan haberlerin Erdoğan ile ilgili görüşlerini değiştirmediklerini, çünkü Erdoğan’dan emin olduklarını, onun siyaseti davası uğruna yaptığından şüphe duymadıklarını katılımcılar şu şekilde ifade ettiler: “17 Aralık sürecinde kafamda hiçbir soru işareti olmadı. Sağlam bir güven oluşturmuş, davasına sahip çıktığına inanıyorum”.

Farklı Bir Cumhurbaşkanlığı

Erdoğan’ın cumhurbaşkanlığını hak ettiği görüşünü tüm katılımcılar paylaşmaktadır. Gençlik kolları başkanlığı, il başkanlığı, büyükşehir belediye başkanlığı ve başbakanlık görevleri boyunca Erdoğan’ın birçok zorlukla karşılaştığını ve fedakârlıkta bulunduğunu söyleyen katılımcılar sıranın cumhurbaşkanlığında olduğunda hemfikirler. Ayrıca Erdoğan’ın, cumhurbaşkanlığı makamını sembolik bir görev olmaktan çıkarıp aktif bir yönetim aracına dönüştüreceği yaygın bir kabul görmektedir. AK Partili üniversite mezunu bir katılımcı bu konudaki düşüncesini şöyle ifade etmektedir: “Erdoğan kazanırsa cumhurbaşkanlığının artık sembolik olacağını hepimiz biliyoruz. Sistemi dönüştürmeye geliyor. Yürütmeye öncülük eden bir pozisyona gelecek”.

Bazı katılımcılar Erdoğan’ın cumhurbaşkanlığı adaylığını duydukları zaman, artık Erdoğan’ı “eskisi kadar aktif ve halkla iç içe göremez miyiz endişesiyle üzüldüklerini”, ancak daha sonra Erdoğan’ın yapısı

gereği halktan kopamayacağını bildikleri için bu endişelerinin yok olduğundan bahsettiler. Katılımcıların hepsi, cumhurbaşkanı olarak Erdoğan’ın halktan uzak ve sembolik biri olmayacağına inanmaktadır: “Tayyip Erdoğan’ın cumhurun hepimizin başkanı olacağını düşünüyorum. İnanıyorum ki o makama da kendi rengini verecek, önceki cumhurbaşkanlarından farklı bir imaj oluşturacak”.

MUHALEFET PARTİSİ MENSUPLARININ ERDOĞAN ALGISI

Recep Tayyip Erdoğan’ı desteklemeyen katılımcıların Erdoğan algısını belirlemek üzere yapılan odak grup çalışmasında CHP, MHP ve HDP teşkilatlarından ikişer kişi; kendilerinin Alevi olduğunu belirten iki kişiden oluşan toplam 8 kişi yer aldı. Katılımcılar ile yapılan görüşmelerin analizi iki tema ortaya çıkardı: (1) Erdoğan’ın siyaset yapma tarzını ve siyasal kişilik özelliklerini beğenmeme ve (2) Erdoğan’ın iyi cumhurbaşkanı olmayacağı düşüncesi.

Siyaset Yapma Tarzı

Erdoğan’ı desteklemeyen katılımcılar Erdoğan’dan duydukları memnuniyetsizliği onun siyasi kişilik özelliklerine dayandırarak açıklama yolunu tercih ettiler. Bazı katılımcılar Erdoğan’dan “nefret ettiklerini, onu dinlemeye tahammül edemediklerini” ifade ettiler. Katılımcıların Erdoğan ile ilgili tekrarladıkları eleştiriler şunlardır: “Toplumcu kutuplaştırması”, “sert ve öfkeli olması”, “zaman içinde otoriterleşmesi”, “Alevi ve Kürt meselesinde samimi olmaması”.

Erdoğan’ın söylemlerinin ve politikalarının toplum içerisindeki kutuplaşmayı artırdığını vurgulayan katılımcılardan bazıları, Erdoğan’ın “nefret söylemini” çok fazla kullandığını öne sürmektedirler. Bu bağlamda söz konusu söylemlerin “yıllardır Türkiye Cumhuriyeti çatısı altında huzur içinde yaşayan çeşitli etnik ve dini grupları birbirine düşman ettiği” ve Erdoğan’ın “bu durumdan faydalanarak siyaset yaptığı” iddia edilmektedir.

Erdoğan’ı desteklemeyen katılımcıların uzlaştığı noktalardan bir diğeri ise Erdoğan’ın sert ve öfkeli

olduğu kanaatidir. Erdoğan'ın "çok sert bir üslup" kullandığı, söylemleriyle kendisi gibi düşünmeyen insanları "bastırdığını ve azarladığını" düşünmektedirler. Katılımcılar, Erdoğan'ın Gezi Parkı ve Soma maden patlamasındaki tutumlarını bu durumun örneği olduğunu iddia etmektedirler. Alevi kimliğine sahip bir üniversite öğrencisi bu konuda şu yorumda bulunmuştur: "Toplumun belirli bir bölümünü devamlı azarlıyor. Her konuşmasında bakalım kimi azarlayacak diye bekliyoruz, işçileri azarlıyor, öğrencileri azarlıyor..."

Katılımcılar, Erdoğan'ın on iki yıllık iktidarı süresince söylemlerinin değişerek "üslubunun sertleştiğini", "farklı düşüncelere karşı tahammülünü kaybettiğini", "tüm siyasal gücü elinde topladığını" öne sürmektedirler. CHP seçmeni bir katılımcının bu konudaki görüşleri şu şekildedir: "Başbakanımız 2002'de başa geldi. Hizmet konusunda iyi tarafları da oldu, ama son dönemde başbakanımız öyle bir sertleşti ki, bir tek ben olacağım demeye başladı. Milletvekilleri korkusundan konuşmıyor. Otur, otur; kalk, kalk; sus, sus. Böyle demokrasi olur mu? Her şey onun iki dudaklarının arasında".

Katılımcıların üzerinde durduğu diğer bir nokta, Erdoğan'ın hem Alevi meselesinde hem de Kürt meselesinde samimi olmadığıdır. Erdoğan, katılımcıların gözünde, barış ve çözüm süreci adı altında çeşitli vaatlerde bulunarak, toplumun farklı kesimlerinden oy toplamaktadır. Kendisini Alevi olarak tanımlayan katılımcılardan biri bu durumu şu şekilde ifade etmektedir: "Aleviler olsun Kürtler olsun Başbakan kandırmasını çok iyi biliyor. Onu getireceğim bunu getireceğim çözüm mözüm bir şey getirdiği yok, yine her şeyi rafa kaldıracak. Alevilere karşı da net değil. Bu topraklar bizimdir biz burada birlikte yaşamak zorundayız."

İlginç bir biçimde Erdoğan'ı desteklemeyen katılımcılar, bütün bu negatif atıflarına rağmen, Erdoğan'ı "güçlü hitabet yeteneği olan, karizmatik, çok çalışkan ve çalışma ekibi güçlü bir siyasetçi" olarak tanımlamaktadır. MHP'li üniversite mezunu katılımcı şöyle bir yorumda bulunmuştur: "İşini iyi yapıyor. Herkesten çok daha fazla çalışıyor. Kendisini

orada tutmak için her yolu deneyen ve bunu başaran birisi. Çok daha fazla çalışması gereken muhalefete yeterince çalışmıyor".

Cumhurbaşkanlığına Bakış

Katılımcılar, ideal cumhurbaşkanını "barışın önünü açan, kucaklayıcı, farklı inanç ve kültürleri saygılı ve hoşgörü dili kullanan kişi" olarak tanımlamaktalar. Bu tanıma Erdoğan'ın uymadığını savunan katılımcılar, bu yüzden onun cumhurbaşkanı olmaması gerektiğinin altını çizmişlerdir. HDP'li üniversite mezunu bir katılımcı bu konuda şu yorumu yapmaktadır: "Gelen cumhurbaşkanı ön açıcı olmalı. Barışın yolunu mutlaka açmak zorundadır. Bütün inançlara bütün kültürleri özgürlük vermeli, ana dillerde eğitim yapılmalı. Ülkede var olan kin ve nefreti ortadan kaldırmalı konuşmalar yapılmalı".

Bazı katılımcılar, cumhurbaşkanlığının partiler üstü bir makam olduğunu, siyasileştirilmemesi gerektiğini belirterek, Erdoğan'ın cumhurbaşkanlığı durumunda, cumhurbaşkanlığının siyasileşeceğini ve böyle bir adayın toplumun tamamını kucaklamasının ve herkese eşit yaklaşmasının mümkün olmadığını özellikle vurgulamışlardır: Bu konuda MHP'li üniversite mezunu olan katılımcı şu görüşü dile getirmektedir: "Erdoğan bizim beraber yaşama kültürümüzü ortadan kaldırıyor. Birleştirici birine ihtiyacımız var, o birleştirici değil. Cumhurbaşkanı pozisyonu partiler üstü olmalı".

SONUÇ VE ÖNERİLER

AK Parti ve muhalefet partisi mensupları arasında "Erdoğan algısı" konusunda büyük bir ayrışma söz konusudur. AK Parti mensuplarında "duygusal bağlanma", muhalefet partilerinde ise zaman zaman aşırıya kaçan bir "Erdoğan karşıtlığı" olduğu gözlemlenmektedir. Hem Erdoğan sevgisinin hem de karşıtlığının "iktidar mücadelesi" ile yakından ilgisi olup, iki taraf için de algılar sahibidir. Erdoğan'ın dokuz kez üst üste seçim kazanması AK Partililerde psiko-sosyal güçlenmeye neden olurken, muhalefet partilerinde sürekli bir kaybediş duygusu ile öfke oluşmaktadır. Bu sebeple

Erdoğan'ı "yenilgiye uğratmak" güçlü bir arzu olarak ortaya çıkmaktadır.

Çalışmamızda dikkat çeken unsurlardan biri, odak grup çalışması sırasında Erdoğan karşıtlığının ifade edilirken kullanılan argümanların çoğunluğunun katılımcılarda sahici bir şekilde yaşanmasına rağmen, muhalefet partilerinin liderlerinin meydanlarda yaptığı konuşmalarda ve medyada verilen beyanatlarda söylediği argümanlara oldukça benzediğidir. Muhalefet partilerinin liderlerinin, Erdoğan karşıtı siyasi yorumcuların ve medyanın inşa ettiği söylemler, yukarıdan aşağıya inmekte, parti teşkilatı mensupları tarafından kabul edilmekte ve yeniden üretilmektedir.

Türkiye'nin 12. Cumhurbaşkanı olarak seçilen Erdoğan'ın cumhurbaşkanlığı makamından dolayı, tüm Türkiye'nin cumhurbaşkanı olması gerektiği açıktır. Erdoğan, cumhurbaşkanı olarak seçildikten sonra yaptığı balkon konuşmasında bu niyetini açıkça beyan etmiş, tüm Türkiye'nin cumhurbaşkanı olmayı ve siyasal kutuplaşmayı azaltmak istediğini söylemiştir. Siyasal parti liderlerinin bu çağrıya şimdilik olumlu cevap vermedikleri söylenebilir de esas tutumları zaman içinde daha belirgin hale gelecektir.

Bu aşamada, aktif siyasal özneler olan muhalefet parti teşkilat mensuplarının "Erdoğan karşıtlığının" azalıp azalmayacağını anlamak önemli hale gelmektedir. Erdoğan'a yönelik hem sevgi hem de karşıtlık cumhurbaşkanlığı sürecinde nasıl seyredeceğini zaman gösterecekse de, cumhurbaşkanlığı makamı Erdoğan karşıtlığını zaman içinde azaltabilir.

Özellikle, Erdoğan'ın öncülüğünü yapacağı demokratikleşme sürecinde, Kürt sorunun çözülmesi ve Alevi açılımının tamamlanması toplumsal gerginliği yapısal olarak azaltacak ve bir de eş zamanlı olarak Erdoğan karşıtlığı için bir siyasal zeminin oluşmasına engel olacaktır. Ayrıca Erdoğan'ın cumhurbaşkanlığı seçiminin ardından yaptığı balkon konuşmasındaki söylem dilinin süreklilik kazanması da gerilimi azaltıcı bir rol üstlenebilir. Nihayetinde, Erdoğan algısını inşa eden en önemli faktör, muhalefetin ruh hali ve söylem dilidir. Muhalefetin Erdoğan karşıtı söylem dili, Cumhurbaşkanı Erdoğan'a göre yeniden ayarlanmadıkça, önemli bir değişim gerçekleşmeyebilir.

Teşekkür: Esra Özdil Gümüş ve Hatice Ekici'ye odak grup çalışması sırasındaki katkılarından dolayı teşekkür ederim.

SIYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
FOUNDATION FOR POLITICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH
مركز الدراسات السياسية والاقتصادية والاجتماعية

www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | Ankara

Nenehatun Caddesi No: 66 GOP Çankaya
06700 Ankara TÜRKİYE
Tel: +90 312.551 21 00 | Faks: +90 312.551 21 90

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı
No: 41-43 Eyüp İstanbul TÜRKİYE
Tel: +90 212 315 11 00 | Faks: +90 212 315 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite
1106 Washington, D.C., 20036 USA
Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099

SETA | Kahire

21 Fahmi Street Bab al Luq Abdeen
Flat No 19 Kahire MISIR
Tel: 00202 279 56866 | 00202 279 56985